

Kako bi dihal rad

Oton Kako bi dihal rad, poslušal, gledal,
Župančič sedel med vami, katero vmes povedal —
pa me tišči steptan nad mano grob,
da s čelom butam ob ta nizki strop.

Široki zrak! Svetlo razlite zarje!
Vse bi obzorje vdihnil! Vsaka stvar je
pogleda vredna; sleherni je zvok
skrivnosten klic od vas, vrisk, smeh in jok.

Čuda sveta! Šumeče morje ljudstev!
Brezkončna plima in oseka čustev!
Stvaritelji! Preròki novih ver!
Vladarji! Sužnji! Človek — bog, Bog — zver!

O plug, ki orješ svet! Ogromna kača
se vije zemlja za teboj, prevrača
se v krčih sunkovitih; jata vran
se zbira za sejalcem, ko vzravnani

koraka po razoru ...

Srečanje s pisatelji

Vaš kongres je zgodovinsko važen kot prvi kongres književnikov Jugoslavije. Njegov pomen pa ni samo v tem, marveč tudi kaže, da ste književniki iz vseh naših ljudskih republik, iz vse naše države, enotni. Mislim pa, da ste imeli premalo časa za pripravo tega kongresa.

Da, razdobje te dejavnosti je bilo kratko. Menim, da se boste strinjali z menoj v oceni vloge, ki jo imajo danes pisatelji. Njihova vloga je v novi Jugoslaviji zelo velika. To ne pomeni samo in tudi ne gre zgolj za to, da pisatelji v umetniško-literarni obliki ovekovečijo veliko zgodovinsko dobo, ki smo jo preživeli in jo še preživljamo, marveč gre tudi za to, da naj pisatelji v svojih spisih oblikujejo značaje novih ljudi. Mnogi poprej niso soglašali da bi se vplivalo na smer slovstvenega ustvarjanja. Tudi jaz nasprotujem temu, da bi bila vsa literatura po enem kopitu, ali da bi se uniformirala.

Književnik mora imeti popolno svobodo razvoja. Toda prav gotovo se boste v tem strinjali z menoj, če sem zoper to, da bi z izgovorom, češ da branijo svobodo slovstvenega ustvarjanja, pisali tudi to, kar je škodljivo. Nikakor se na primer ne morem strinjati s tem, kar v zahodnih demokracijah besedičijo o nekaki popolni svobodi tiska. Kakšna je ta »popolna« svoboda tiska in v čem neki bi bila? Pač v tem, da je vsakomur dovoljeno pisati tudi največje laži in obrekovanja z izgovorom, da je to svoboda in da je to moralno. Z našega stališča je to nemoralno in taka svoboda je škodljiva.

Književnost, literarno delo mora imeti neko smer. Književnost nam mora dati tudi podobo neke dobe, da tako spoznamo njeno zgodovino. Zgodovina ni zgolj kronološko zapisovanje dogodkov. Tako delo pomeni dokumentarno obdelavo zgodovine. Zgodovina pa se piše tudi v literaturi. Le-to obdelujejo umetniki, literati v svojih umetniških spisih o preteklem dogajanju in o tem, kar je okrog nas. Njihovo delo je po mojem mnenju zelo važno. Razumem vas, ko pravite, da smo še preblizu tem dogodkom in preblizu temu, kar označuje naše herojsko razdobje, da bi mogli podati tudi njegovo zgoščeno podobo. Vem, da bo to v prihodnosti mnogo lažje. Toda mi moramo dati književne dokumente o tem, kar se dogaja. Če tudi sami nič ne prispevamo, tedaj bi utegnili prihodnost nepravilno oceniti naše delo. Zato pa vam nihče ne bo zameril, če bi vaša dela ne bila umetniško tako izdelana, kakor bi morala biti. Zategadelj je treba ustvarjati, treba je delati, nikar pa čakati.

Pri nas so ljudje zelo žejni znanja. Poglejte, naše ljudstvo se je v vsakem pogledu imenitno izkazalo. Bleščeče se je obneslo v vojni. Toda ni se bojevalo samo zato, ker je, kakor so nekateri govorili, bojevito ljudstvo. Ne. Bojevali smo se zato, da bi ustvarili nekaj boljšega; naša borba je imela velike smotre, ki jih sedaj v miru naglo uresničujemo. Če pa hočemo to kar najbolj uresničiti in utrditi, tedaj je treba dati našemu ljudstvu znanja, treba je dvigniti njegovega duha in z njim napredovati. Med vojno je lahko videl vsak izmed nas, s kakšno voljo in ljubeznijo se je naš borec v najtežjih pogojih nenehne borbe učil in bral. Ni vedel, ali ne bo nemara že jutri mrtev, vendar se je danes učil abecede.

Zares je velika reč, imeti tako ljudstvo, kot je naše. Zaradi tega mislim, da morajo naši književniki pričeti z energičnim delom in ustvarjanjem. Vem, da književniki v stari Jugoslaviji niso imeli pogojev za delo in da se naše slovstvo ni moglo tako razvijati, kakor je bilo potrebno. Danes pa imate vse možnosti. Če vam je potrebna državna pomoč, jo zahtevajte, in država vam jo bo dala. Kajti mi ne delamo zgolj zase, marveč tudi za prihodnje rodove. Vašemu delu pripisujemo velikanski pomen, na vas pa je, kako boste opravili svojo nalogo. Umljivo je, da vašega ustvarjalnega dela ni mogoče obravnavati tako kakor delo drugih poklicev. Očitno je, da se tu ne dá govoriti o udarniškem delu. Toda potrebno je, da čim več delate in tudi morate delati. Če potrebujete pri tem našo pomoč, vam bomo pomagali.

Vem, da imamo danes književnike in umetnike, ki živijo še v dokaj težkih razmerah. Toda, že je čas, da jim ni treba več težko živeti. Že je

čas, da se njihove razmere izboljšajo. Književnost in upodabljajoča umetnost imata pri nas vse najpotrebnejše pogoje, da se lahko razvijata.

Menim, da se naši književniki, ki so zaposleni v nekaterih ustanovah, kaj težko popolnoma posvečajo književnosti. Današnje delo po ustanovah nalaga poleg rednega dela še vrsto drugih obveznosti, ki tolikanj absorbirajo človeka, da ne more delati še kaj drugega. Menim, da je treba književnike razrešiti vseh tistih obveznosti, ki izvirajo iz dela po ustanovah.

Hotel sem vas opozoriti še na neko reč, ki je v literaturi zelo važna. Namreč na poudarjanje bratstva in enotnosti naših narodov. Kjer koli je to primerno, povsod je treba to poudariti in tega ne bo nikoli preveč. To je posebno važno in v vsakem pogledu absolutno potrebno. Danes oblikujemo državljane nove Jugoslavije. Za tako delo ne zadoščajo in tudi niso dovolj učinkoviti zgolj administrativni ukrepi. Pri nekaterih ljudeh imamo še ostanke nestrpnosti in mnogi ne vidijo, kakšno delo gradimo. Opravljamo zares veliko delo in se moramo tudi zavedati, da je to delo veliko! Zato pa moramo ukreniti vse, kar je potrebno, da bi se naše delo čimprej uresničilo. Na to sem vas hotel opozoriti. Ko pa smo že pri vprašanju, bi vas rad opozoril še na neko reč. Potruditi se moramo, da bo literatura posameznih republik pripadala vsem narodnostim, da bi se ljudje tudi po tej poti medsebojno še bolj pobratili in zbližali.

Po mojem mnenju je zelo važno, da se povežete z vsemi naprednimi pisatelji v drugih deželah, zakaj danes se borita med seboj dobro in zlo, razvijajo se hudi boji za resnično demokracijo na svetu. V tej borbi in pa pri delu za blaginjo naših narodov vam želim kar največ uspeha.

Iz pogovora z delegacijo prvega kongresa književnikov novembra 1946 v Beogradu. — Graditev nove Jugoslavije, II. knjiga, CZ, Ljubljana 1949, str. 264—267.

Sončna polnoč

Ostal sem sam, da bi bil z vsemi, ki so bili in ki so.

Noč drhti od novic, od radijskih valov. Na nebu oglušujoče bobnenje. Obsodbe in obrekovanja se stresajo na nas. Branim se pred temo, ki me hoče pogoltniti. Pozno uro bije stenska ura in nihalo spremlja moje neštete korake. Vendar slišim tudi tisto neizrečeno, še strašnejše — kipi pod skorjo časa.

Šele šestinpetdeset let mi je, pa se počutim, kot da se je v meni nagrmadilo neznansko veliko časa. Morda zaradi mnogih dogodkov, zaradi njihove usodnosti? Ali pa zaradi mojega občutka odgovornosti za odločitve in uresničitve, za izid? Počakaj, stari. Tu smo. Ali bo tuja sila odločila, mi pa bomo le podaljšana roka nekakšne prevlade? Ali se bo vse uklanjalo »višjim ciljem in interesom,« vsiljenim od zunaj? Nikakor! Ni višjega cilja,

Čedo
Vuković